

HEDERSMÄN, HANTVERKARE OCH ORIGINAL

Några minnen från gångna tider om personer som genom sin verksamhet, sitt liv, eller blott och bart genom sin existens etsat sig in i vårt minne vare sig de nu tillhört den ena eller den andra av ovan nämnda kategorier och på så sätt givit en viss färg i vår tillvaro.

Går man några generationer tillbaka i tiden, i slutet av 1800-talet, fanns här i bygden - närmare bestämt i Märsta - en målare vid namn Arnberg. Namnet skulle enligt mina föräldrars utsaga vara Arenberg från Arenberga i Märsta. Därmed må dock vara hur som helst. Han var, sades det, en mycket skicklig målare, som med sin figurativa konst förskönade många hem efter dåtida smak. Men han var också en humorist och spjuver av ganska stora mått, och försatt ej ett tillfälle att ge igen om han ansåg sig förfördelad på något sätt. Det berättas sålunda om en mycket snål, men tillika högfärdig bondfamilj, som trots sitt välstånd ej kunde vare sig läsa eller skriva. De skulle ha sitt stora matsalskåp ommålat, varför målare Arnberg anlätades. Då kosthållet, som ingick i betalningen var i målarens tycke miserabelt i högsta grad, beslöt han att spela dem ett spratt. De skulle nämligen ha sina namn målade på en fris inuti skåpet. Arbetet blev färdigt, godkänt och till belåtenhet av makarna och Arnberg drog belåten sina färde. Döm om makarnas bestörtning då de vid visning av skåpet för vänner och bekanta, kom underfund med vad det stod att läsa överst i skåpet med mycket sirliga bokstäver: KÅL OCH RÖTTER; RÖTTER OCH KÅL I VART-ENDA MÅL.

Då historierna om denna man är många och ofta relaterade i olika versioner, får det ovan sagda ej tas ad notam, utan fastmera utgöra en karaktärsstudie av denne, på sin tid, märklige man.

En annan märklig man, mera känd i början av detta århundrade var luffaren och sångaren Lagga-Janne, som för snart femtio år sedan gick ur tiden. Dennes levnadssaga eller rättare sagt tragedi har jag fått av min gode vän K G Lundin i Olunda, som här relaterar följande:

Jannes liv var tragiskt. Enligt dåvarande fattigvårdsstyrelses anteckningar var han född i Jortslunda, Alunda socken år 1863 och där döpt såsom "pigan Anna Brita Persdotters son John Ferdinand". Jannes mor blev sedermera gift med en statdräng som inflyttade till Lagga och därifrån till Skepptuna där Jannes styvfar insjuknade. Familjen kom då "på roten", som det hette och därmed var Jannes öde beseglade.

Det har berättats att Janne var en duktig pys ända till fyraårsåldern då han drabbades av engelska sjukan. Enligt tidens sed satte man sitt hopp till en "klok gumma" som lovade att bota honom, men åren gick och sjukdomen bröt så småningom ner Janne. Under tiden hade de olika kommunerna kivats om familjens hemortsrätt och slutet blev att Lagga blev Jannes hemort. Efter dåtidens bristfälliga socialvård hänvisades han att fostra sig själv, han fick aldrig lära sig läsa eller skriva, än mindre lära sig ett yrke. Detta gjorde att han för att klara sitt livsuppehälle blev "affärsman" i knappar, nålar o.dyl. Han drog vida omkring på Upplands landsbygd, utbudande sitt "kortvarulager" under det han mot några öres ersättning sjöng med sin utomordentligt goda röst, sina ännu bekanta visor. En av dem var den kända "Grundhögavisan" med motiv från Gråmunkehöga i Funbo. Första versen i den s.k. Grundhögavisan:

Tre kvarts mil ifrån stan, där bor självaste fan
uti Funbo vid Grundhöga gård.
När han bliver arg liknar han ju en varg,
och hans namn det är Hagberg förstås.

Vid dessa affärs- och sångarfärder sparade han inte på att göra sin hemortskommun ökad på grund av förment orättvis behandling. Flera gånger förargade han också vederbörande kommunalmän genom sina besvär- och klagomål.

Efter någon månads bortovaro på en dylik resa förblev han hemma en tid och bodde då i fattigstugan i skolans omedelbara närhet. Det var under dessa vistelser i hemsocknen som alla skolpojkar, såväl före som efter sekelskiftet, blev hans bekanta. Till Jannes svagheter hörde främst snustuggandet, som förskaffade honom smeknamnet Snus-Jan vilket namn han betraktade som ett grovt skällsord. Som många andra fann Janne alltid ett nöje i att försöka hävda sig, varför han alltid levde på krigsfot med skolpojkar. Många minns nog hur dessa, ehuru de fruktade honom, sällan sparade på stickord och alltid förlitade sig på att kunna springa fortare än han.

Janne åldrades fort på grund av sitt oregelbundna levnadssätt. Bilden av Janne togs år 1900 av Charlotte Cederström, Fredrikslund, då han var 37 år och han verkar redan här mycket gammal. Detta fotografi fick han inramat och bar det alltid med sig inlindat i en näsduk, för att med stolthet visa upp det för några ören. Till följd av det tidiga åldrandet och därmed viss svårighet att förflytta sig, stannade han alltmer hemma och företog endast kortare utflykter. Dessa gällde då fester och andra folksamlingar, varvid han med sin sång och sitt komiska uppträdande med grimaser och s.k. bondgrin, för vilka han begärde fem eller tio öre, drog ungdomens uppmärksamhet till sig. Det var en sådan utflykt som blev Jannes sista där han småtrallande vandrade vägen fram till en skyttefest i Lagga. Därvid blev han på-

Lagga-Janne 1915

körd av några ovarsamma cyklister och någon dag därefter avled den gamle sångaren.

Många berättelser - sanna eller uppbyggda - finnes om dessa s.k. original. I mina yngre år talades det mycket om en man vid namn Anders, som i någon mån biträdde vid kyrkan med grävning, ringning o.dyl. Vid gudstjänsterna fanns han också tillstädes och lyssnade med intresse och inlevelse på vad prästen förkunnade, trots att han var som man säger efterbliven. Så sägs det att det hände en långfredag, då prästen talade om Kristi korsfästelse, att Anders följde noga med i händelseutvecklingen med ett dämpat: Oj, oj, oj, gång efter annan tills att han vid spikarnas indrivande genom Kristi händer och fötter lär ha högt utropat: Å de va ena dj-lar te bär sej åt me karln. Efter detta blev han förbjuden att vidare vistas i kyrkan, vilket tog honom så hårt att han fick ett outsläcktligt hat till kyrkklockorna, som han från kyrkbacken med sina lungors fulla kraft svor och förbannade. Detta gav honom namnet Skrik-Anders.

Detta äremellertid endast ett litet axplock bland de människor som fått den olyckliga lotten att leva på livets skuggsida, i full avsaknad av bättre lottade medmänniskors kärlek och förståelse, men som många gånger kanske inom sig själva bar ett rikt mått av humor, filosofi och livsbejakelse, som många s.k. kloka skulle avundats dem. Man kan med en liten travestering i skalden Runebergs ord om Lotta Svärd instämma:

Något tålde de skrattas åt, men mera hedras ändå.

Bland hantverkare och hedersmän som jag under min snart sextioåriga verksamhet i Knivsta, kommit i kontakt med, vill jag då först nämna vagnmakare Magnus Sundin, Rosenhäll. Han var en mycket skicklig och erfaren yrkesman med praktik

*Snickarmästare Johan Axel Nyqvist och fru Albertina,
Valnäs år 1935.*

från alla nordiska länderna, kritisk, nästan till pedanteri i utförda arbeten, som man då tyckte var petighet men som man nu är honom mycket tacksam för. Strax intill verkstaden höll en person på att lägga grunden till sitt egnahem. Det var byggmästaren, skogvaktaren m.m. August Lindkvist, Skräddarbo. Dit gick man gärna på kvällen för att lyssna på hans befängda historier. Där satt han och borrhade sten under sång till släggans ackompanjemang, mest blev det: "I låga ryttartorpet". Men han var nog ej riktigt förtrogen med texten, ty han sjöng att "Långsamt uti spisen den råa elden brann". Genom mitt yrke har jag haft förmånen att få djupare kontakt med många samhällsbor, däribland disponent Wilh. Lundqvist, dir. Georg Modin, landsfiskal Ragnar Öhman, tegelmästare Gösta Jönsson, den jovialiske och godmodige grannen, prosten Ejnar Gisslandi, konstnären och skalden Olle Thunman, m.fl. åt vilka alla jag tillverkat en eller annan pryl. Alla hedersmän av högsta klass.

Vi minns också trädgårdsmästarna Aron Hellkvist och Karl Eriksson (Fiskarkalle) från Noor, ett par i sin ungdoms dagar robusta killar med nävar och muskler av stål, men gemytliga och godmodiga i oretat tillstånd, men som kunde nypa i om det gällde. Den fryntlige skojfriske skomakarmästaren Johan Fundell, alltid full av upptåg, hade en gång, sägs det, lurat ovannämnde Eriksson att möta sin fästmö Augusta vid tåget på Knivsta station.

Kalle tog ledig eftermiddag från jobbet, skrudade sig i bästa kostymen och stro-sade iväg till stationen, tåget kom, men någon Augusta fanns ej med. Det sadades att det tog mycket lång tid innan Kalle kunde förlåta Johan. Undra på det! Men tiden läker alla sår och båda hade sedan som goda grannar mycket roligt åt historien.

En granne till dem var snickaren, sedermera byggmästaren Johan Axel Nyqvist, Valnäs, som föddes i Almunge. Han fick vid tolv års ålder följa med sin far på byggen. Det var huvudsakligen timring på den tiden och vid 18 års ålder fick han överta sin fars roll som byggare. Under sitt långa skiftesrika liv verkade han på många platser som villabyggare bland annat i Arvika, där han var med om att uppföra Arvika nya kyrka. Vid 80 års ålder lärde han sig att åka cykel. Verksam in i det sista segnade han ned vid sin arbetsbänk i sitt 87:de levnadsår. Hans dagsverke var fullbordat.

Dessa hedersmäns livsgärningar må vi sent glömma.

Jacob Pettersson

